

KARAKEÇİLİ AŞİRETİNDE ESKİ TÜRK İNANÇLARININ İZLERİ *

Dr. Gülin Öğüt EKER

Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

ÖZET

Evlenme olayının hemen her safhasında karşımıza çıkan, Türk toplumunun ortak kabulleri olan ritüeller, bu paylaşmanın en çarpıcı örnekleridir. Hayatın en önemli geçiş dönemlerinden olan evlenme, insanın kendine ve çevresindekilere duyduğu saygıyı, sevgiyi paylaşmanın güzel, renkli ve zengin örneklerini taşıyan alanıdır. Yapılış amaçlarına göre çeşitli gruplara ayırdığımız bu ritlerin birçoğu, eski Türk inanç sistemindeki unsurlarla ilgilidir. Karakeçili Aşiretinde, evlenme törenlerinde uygulanan saçı saçma, kocasına veya onun soyuna mensup erkeklere adları ile hitap etmeme, belirli bir süre kayın valide ve kayın pederle konuşmama gibi, aslı ruhlara saygı, korku, çekinme şeklinde Eski Türk inancına dayanan pek çok âdet, Türklerin İslâmiyet'i benimsemelerinden sonra, yeni inanç sistemlerine ve hayat tarzlarına göre farklı fonksiyon ve amaçlar üstlenerek bugün de hâlâ varlığını sürdürmektedir. İnanç sistemleri ve bunlara bağlı olan uygulamaların insan hayatı üzerindeki tartışılmaz etkisi, bütün dünya milletleri için söz konusudur. Tarih boyunca, farklı din ve kültürle etkileşim içinde bulunan Türklerde, bu tarihî süreç içinde, eski inanç sistemlerini İslâmî düşünce tarzıyla birleştirerek yeni bir sentez ortaya çıkarmışlardır.

Anahtar Kelimeler:

Karakeçili, Ritüel, İslâmî inanç sistemi, Saçı saçma, Sembol

* Bu yazı, Eylül 1998'de Viyana'da düzenlenen Uluslararası Türk Bilimleri Kongresi, 13. CIEPO Sempozyumu'nda bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Kültür, insanın bir toplumun üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlâk, gelenek ve göreneklerle her türlü beceri ve alışkanlıklarını içeren karmaşık bir bütündür (*Turan 1994:12*). Kültürü oluşturan; hatta, kültürü belirleyip ona yön veren en önemli öğelerden biri ise, 'din'dir. Yapısı ve teşkilâtı itibarıyla sosyal bir müessese olan dini, toplum gerçeğinden ayırmak mümkün değildir. Tarihin bilinen hiç bir döneminde dinî inançlardan yoksun bir topluma rastlanmamıştır. Madde-ruh dengesi sayesinde mutlu olan insanoğlu, biyolojik ihtiyaçlarının yanında, hangi ortam ve şartlar içinde bulunursa bulunsun, çeşitli varlıklara inanma, kendini aşan bir güce yönelme ihtiyacı hissetmiştir, insanlık tarihinin her döneminde din, insanları manevî çatı altında birleştirerek toplum düzenini sağlamış ve hayatın ayrılmaz bir parçası olma özelliğini sürdürmüştür.

Kabul ettiği öncelikler ve koyduğu yasaklar aracılığı ile kişisel olduğu kadar toplumsal davranışları da etkileyip biçimlendiren din, hiç şüphesiz, Türk toplumunun da aslı kurumlarından biridir. M. Ö. III. yüzyılda tarih sahnesine çıktıkları kabul edilen Türkler, atlı-göçebe kültürünün bir sonucu olarak, sürekli farklı coğrafyalarda bulunmuş; çeşitli kültürlerle iletişim içinde olmuşlardır. Bütün bu etkileşim sonucunda, Gök-Tanrı, Animizm, Maniheizm, Budizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve islâmiyet gibi çeşitli dinlerle Şamanist inanca mensup bulunmuşlardır. Belli dönemlerde farklı dinlerin tesirinde kalmanın dışında, ilk dönemlerden itibaren tek Tanrı inancına sahip bulunan Türklerin kitleler hâlinde kabullenip millî din şekline getirdikleri din 'islâmiyet'tir (*Turan, 1978: 128*).

Türk Milleti'nin inanç yapısını Orta Asya'dan itibaren çok genel çerçeveye belirledikten sonra, bu plâtför içinde, konumuz olan Karakeçili Aşiretindeki eski Türk inançlarının örnekleri-

ni incelemeye çalışalım, inanç konusu, çok geniş bir alanı kapsadığı için, konumuzu, evlenme, düğün töreninde uygulanan eski inançların izleriyle sınırlandırdık.

KARAKEÇİLİ AŞİRETİ

Saha araştırmamıza esas teşkil eden Karakeçili aşireti, Kayı boyuna mensup bir topluluktur. Kayılar Anadolu'nun Türk yurdu hâline gelmesinde en önemli rolü üstlenmiş Oğuz boylarından biridir. XVI. yüzyıla dair Anadolu'daki yer adları bunu açıkça göstermektedir. Oğuzlar'ın (Bozoklu kolundan) Kayı boyuna mensup olan ve birçok oymaklara ayrılmış bulunan Karakeçili topluluğu ise, Ertuğrul Bey ile birlikte Anadolu'ya gelmiş bir Türk aşiretidir. Hoca Sâdeddin Efendi, Karamânî Mehmet Paşa vd. Osmanlı tarihçilerinin belirttiğine göre, 1049'dan itibaren Ertuğrul Gazi'nin atalarıyla beraber Orta Asya'dan Horasan'a, oradan da Anadolu'ya gelen Karakeçili toplulukları, Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük rol oynamıştır (*Çay, 1989: 9*).

Osmanlı Devleti'ni kuran hanedana mensup Kayı Oğuz boyu içinde yer alan Karakeçili Türkmen grupları, yüksek bir millî şura sahiptir. Sultan II. Abdülhamit'in, Ermeni, İran ve Çarlık Rusya'sının tehditlerine karşı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu korumak üzere kurduğu Hamidiye Alayları'na Siverek Karakeçililerini de dâhil etmesi; Söğüt ve çevresindeki Karakeçili gençlerden meydana getirdiği alaya 'Ertuğrul Alayı' adını vermesi, devletin Karakeçili gruplarına duyduğu güvenin göstergesidir. Sahip oldukları millî şuur, Karakeçililerin, devletin iskân politikası çerçevesinde Anadolu'nun belirli merkezlerine yerleştirilmelerine sebep olmuştur. Özellikle, Keçilü Cemaatleri, başta Karakeçililer olmak üzere Sarkeçili, Kızılkeçili, Akkeçili, Teke Türkmenleri, Karamanlu gibi adlar altında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde varlıklarını hâlâ devam ettirmektedirler (*Eröz, 1973:19*).

Keçini cemaatlerinden Karakeçili topluluklarına, Kırıkkale-Karakeçili, Ankara-Beypazarı, Eskişehir, Eskişehir-Sivrihisar, Sultanözü, Sivas, Kırşehir, Muğla, Antalya, Bilecik, Balıkesir, Kütahya, Bursa, Urfa, Urfa-Siverek, Urfa-Suruç, Bingöl - Samsun, Denizli, Çorum, Uşak, tçel ve Samsun gibi Anadolu'nun birçok yöresinde rastlamak mümkündür (Çay, 1989: 7-9). Biz, konumuzla ilgili saha araştırmasını, Kırıkkale Karakeçilileri ile gerçekleştirdik.

Her türlü dış etkiye karşı gelenek-göreneklerini korumaya çalışan, manevî değerlerine sahip çıkmayı bir görev addeden Karakeçililer, her sene Söğüt'te düzenlenen ve bir gelenek hâlini alan "Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri"nde bir araya gelir. Âdeta, bir "Yörük Bayramı" olan bu şenliklere mahallî kıyafetleri ile katılan Karakeçililer, cirit, pehlivan güreşi, kına gecesi, halk oyunları gibi çeşitli gösterileri icra ederek geleneklerin yaşatılmasına katkıda bulunurlar.

Otuz kırk yıl önce göçebeliği bırakarak, yerleşik ziraat kültürüne geçen Karakeçililer, günümüzde, çadırı da terkederek, köylerde yaptıkları evlerde oturmaktadırlar; ancak, yaz aylarında yaylalara çıkarak çadırla beraber göçebe hayat tarzını yaşatmaktadırlar (Eröz, 1973: 29).

SÖZSÜZ İLETİŞİMDE SEMBOLLERİN ÖNEMİ

Anadolu'nun hemen her bölgesinde olduğu gibi, Kırıkkale Karakeçililerinde de, doğum, evlenme, ölüm vb. gibi hayatın pek çok safhasındaki duygu, düşünce, inanç ve istekler, sözle ifade edilmelerinin yanı sıra, yaygın olarak 'sembol'ler vasıtasıyla amacına ulaştırılmaktadır.

Yoğun anlam yüklü mesajlar içeren semboller, karşılıklı ilişkiler vasıtasıyla kazanıldığı için, yaşanan toplumun ortak değerlerini yansıtır. Düşüncelerin davranışlarla ifade edilmesi, o toplumun örf, âdet, gelenek olarak adlandırdığımız

kültürünün görüntüsüdür, insanın duygu ve düşüncelerinin harekete geçmesi, yaşadığı toplumda duyduğu ihtiyaçlarla paralellik arz eder. Aynı tarihi geçmişi ve değerleri paylaşmak, olayları beraber yaşamak, âit olunan toplumun kültürel öğelerini belirler.

Âdeta birer '**kod**' niteliğinde olan bu mesajlar, sembollerden oluşan bir hareket, bir mimik yada bir davranış şekli olarak karşımıza çıkabilir. Sözlü olarak anlatılabilecek bir istek, kabul ya da ret gibi her türlü duygu, düşünce ve fikrin tek bir davranış veya davranışlarla belirtilmesi, mesajların amacına ulaşması için yeterlidir. Burada önemli olan, taraflar arasında bunların paylaşımı, ortak unsurların herkesçe bilinmesi ve böylece doğru iletişimin sağlanmasıdır. Kelimelerin, iletişimi sağlamada en kolay ve hızlı çözüm olduğu düşünülür. Oysa, olumlu ya da olumsuz bir düşünceyi anlatan semboller, mesajın en az söz kadar, duruma göre sözden de çabuk ve doğru olarak geniş kitlelere ulaşmasını sağlar. Daha da önemlisi, Türk aile eğitimine göre, söylenmesi uygun olmayan veya söylendiği takdirde saygısızlık addedileceğine inanılan her türlü fikir ve eylem, semboller aracılığıyla dile getirilir. Bu sayede, dilek, temenni ve cevapları içeren mesajlar, yetiştirilme tarzına uygun olarak, saygı boyutları içinde hedefine ulaşmış olur.

Hayatın hemen her safhasında kullanılan, insan yaratıcılığının, tasarım gücünün ve anlam yükleme yeteneğinin göstergesi olan semboller, her toplumda geçerli olan davranış ve tutumları oluşturarak, olaylara o topluma özgü olma vasfı kazandırır. Kullanılma alanı her neresi olursa olsun, şekil ve mekân değişse de, '**sembollerin mesaj iletme fonksiyonu**', ait oldukları ve yaratıldıkları toplumlar için her zaman aynı kalır.

Evlenme olayının hemen her safhasında karşımıza çıkan, Türk toplumunun ortak kabulleri olan ritüeller, bu paylaşmanın en çarpıcı örnekleridir. Hayatın en önemli geçiş dönemlerinden

olan evlenme, insanın, kendine ve çevresindekilerle duyduğu saygıyı, sevgiyi paylaşmanın güzel, renkli ve zengin örneklerini taşıyan alanıdır. **'Gösterme, koruma, temizleme, bereket getirme, saadet temin etme, kırma, zürriyet, sakınma, birleştirme, ayrılma, üzüntü, hediye'** gibi pek çok gruba ayırabileceğimiz ritler, aslında, evlenme hadisesinin nihaî amacını yansıtan unsurlardır. Yapılış amaçlarına göre çeşitli gruplara ayırdığımız bu ritlerin birçoğu, eski Türk inanç sistemindeki unsurlarla ilgilidir.

ESKİ TÜRK İNANÇLARI VE RİTÜELLER

Eski Türk inanç sisteminde, 'nur ve ziya âleminin büyük Tanrısı "Han Ülgen" (Kayra Han)'dir; karanlık âleminde ise, "Erlık Han" denilen **'kara iye/ruh'** bulunur. Ülgen, kendisine kurban verilmeden de müşfik ve hamî olabilen bir ilâhtır. Kurban vermenin zorunlu olduğu tek konu, evliliğidir. Eski Türklerde evlenen delikanlı, atı kurban olarak vermek mecburiyetindedir. Erlık ise, her vesileyle kurban isteyen, verilmediğinde, insanlara her türlü kötülüğü yapabilen; musallat olduğu ailelere felâket ve ölüm getirebilen 'kara iye'dir. Kurban etmek için herhangi bir çeşit hayvan bulunamadığı takdirde, 'rakı ve şarap' ile de Erlık'ı kandırmak mümkündür. Şamanist inanç sisteminde, mutlak hâkim olan Ülgen'in yanında, **'Yardımcı, Koruyucu ve Kara İyeler ile Gök, Yer, Ev İyeleri'** bulunmaktadır. Yardımcı iyeler olan *'Yayık, Suyula, Karlık ve Utkuç'* ; koruyucu iyeler olan *'Umay, Ak Ana/Ak Ene, Ana Maygıl'*; Kara iyeler olan *'Erlık, Albastı'*; Gök iyeleri olan *'Gök, Güneş, Ay ve Yıldızlar'*; Yer iyeleri olan *'Dağ, Kaya-Taş, Yer, Su, Ağaç/Orman/Bitki'*; Ev iyeleri olan *'Ev, Ocak, Od/Ateş, Ağıl/Ahur'*, bu inanç sistemindeki diğer önemli unsurlardır. Bu inanç sistemini yaşama biçimi olarak benimseyen insanlarda var olan, 'iyilik ve kötülüklerin, bu iyelerden kaynaklandığı' düşüncesi, **'kurban'** ve

'saçı'larla onları memnun etme, kızdırmama şeklinde tezahür eder. Çeşitli âyinlerde sunulan kurban ve saçılarla yetinerek kendilerine zarar vermeyeceği inancı, insanları, her vesileyle saçı saçmaya ve kurban kesmeye yöneltmiştir (Eberhard, 1942: 80; Kalafat, 1998: 8-35; Ögel 1971: 59-71).

Saçı saçma, yabancı soya mensup olan bir kızı, kocasının soyunun ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul görmesi için yapılan bir kurban ayininin kalıntısıdır. Avcılık döneminde avın kani, yağı ve eti; çobanlık döneminde süt, kımız ve hayvanların yağı; çiftçilik döneminde darı, buğday, muhtelif meyvalar saçı olarak kullanılmıştır (İnan 1986: 167).

inanç temeline dayalı davranış kalıpları olan ritüellerin, en renkli ve çeşitli örnekleri, gelinin oğlan evine girişi esnasında uygulanır. Orta Asya Türkleri arasında, ruhları memnun etmek için, gelinin, atın yele ve kuyruğuna kımız saçma ritüeli, günümüzde, Karakeçili Aşiretinde de, gelin ve damadın başından bereket, bolluk simgesi olarak un, buğday, şeker, para, çerez saçma şeklini almıştır. Gelin, arabadan inmeden önce, içinde para, buğday, üzüm, şeker dolu olan testi, 'bolluk, bereket ve ağız tatlılığı getirsin' diye çatıdan arabanın tekerleğine doğru atılır. Çevredekiler, testinin içindekileri kapışırlar. Anadolu halkı arasında **'Çanak Yağması'** **'Çorba Kapma'**, **'Tavuk Kapma'** olarak isimlendirilen ve saçılan yiyecekleri almak için yapılan kapışma, aslında, gelenek bütünlüğü içinde, Eski Türklerde **'poüaç'**, **'kençliyü'**, Osmanlılarda **'Han-ı Yağma'**nın sembolik anlamda devamı kabul edilebilir (Aslan, 1991: 54). Bu şekildeki yağmalar düğün sahibinde ve davetlilerde bolluk duygusu da yaratmaktadır. Eski Türklerde, özellikle para saçma olarak uygulanan (Atalay, 1985: II, 122,184) saçı saçma âdeti gereğince, gerdek gecesi gelinle güveyinin başlarına para saçmak için toplanılan yere de **'mendi ti'** adı verilir (Atalay, 1985: I, 492). Böyle mutlu ve uğurlu bir günde dağıtılan yiyeceklerle

rin, alan kişiye de uğur ve kısmet getireceğine inanılır.

Eski Türk inanç sisteminde var olan kötü ruh- lardan korunma; ruhların sunulan maddelerle ye- tinerek kişiye zarar vermesini önleme; çeşitli ses- ler çıkararak ruhların korkmasını ve kaçmasını sağlama; çeşitli dua ve sembollerle ruhların onla- ra zarar veremeyeceğine inanma gibi temellere dayanan; ancak, zamanla toplumun inanç siste- minde, gelenek göreneklerinde, değer yargıların- da değişip şekillenerek biçimlenen bu ritler, yap- ılma amaçlarıyla paralellik taşıyan unsurları içermektedir.

Gelinin oğlan evine girerken eşişe basmadan atlayarak veya modern uygulamalarda kocasının kucağında girmesi; eşişe ve ocağa yağ sürülmesi, Budist inanç düşüncesinde yer alan 'cinlerin eşişe basarak eve girmeleri; ocakları mekân edinme- leri, eşişe basan kişinin, cinlerin etkisine girece- ği' inanç temeline dayanmaktadır. **Cinler**, kanı ve karanlığı seven, insana kuvvet, enerji, dinçlik ver- diği için tuzdan; tadı ve kokusu dolayısıyla kına- dan; demirden, çeliktan, katrandan, barut koku- sundan nefret eden, tüfek gürültüsünden korkan ve bütün bunlarla kıyaslanamayacak derecede Kur'an-ı Kerim'den, mukaddes kelimelerden kaç- an mahlûklardır (*Westermarck, 1938: 7-9*). Kara- keçili Aşiretinde de, özellikle nişandan sonra oğ- lan evine tuz satın alınması; törenle kız evinden alınan gelinin, davul zurna eşliğinde oğlan evine getirildiğinde, bekleyenlerin onların gelişi şerefi- ne silâh atmaları; gelinin, altında bıçak ya da ma- kas bulunan yastığın üzerine oturtulması; bekâret işareti alındığında silah kullanılması bu düşünce doğrultusunda gerçekleştirilen pratiklerdir.

Budist inançtaki cin ile eski Türk inanç siste- mindeki büyü ve sihir anlamına gelen Şamanizm- deki ruhların en çok ilgilendikleri kişiler, yeni ev- lenenler, lohusalar ve yeni doğan çocuklar gibi, yeniden oluşmayı, başlangıcı, tazeliği ifade eden şahıslardır. Genç evlilerin, yeni bir hayata başla-

malarının yanında, evlilikle gelen cinsel birlikte- liğin kirliliği ve şehveti beraberinde getirmesi, cinlerin, bu şahıslarda yoğunlaşmasına sebep ol- muştur.

Eski Türk inanç sistemine göre, kötü ruhlar, ışıktan korkar, karanlığı severler. '**Ateş**', insanı kötü ruhlardan koruyan, uzaklaştıran; hatta, onla- rı yakan, temizleyen bir kùltür. Kazak ve Kırgız- lar da gelin, kayın babanın evindeki ateşe yağ atıp, secde eder. Başkurtlarda da var olan bu âdet, da- ha sonra ateşe tapmak dinen yasak olduğundan, din adamları tarafından kaldırılmıştır (*İnan, 1986: 166*). Karakeçili Aşiretinde de, kına gece- sinde mumların yakılma; düğünde oynanan oyun- larda sık sık ateşe yer verilme uygulamaları, as- lında, kaynağını bu düşünceden alan uygulama- lardır.

Bunun yanında, eski Türk hayatında önemli fonksiyonları olan '**yer-su kùltü**' (*Tekin, 1988: 10*), Türklerin islâmiyet'i kabul etmelerinden sonra da uzun bir süre etkisini sürdürmüştür. Baş- kurtlarda, aileye yeni gelin katıldığında uygula- nan '**hu köründürü**' **su gösterme** merasimine gö- re, gerdek gecesinin sabahında, köyün kadın ve kızları toplanarak gelini yakınlardaki kayın baba- larının su içtikleri ırmak veya göle götürürler, ih- tiyar bir kadın, gelini suya, suyu geline gösterdik- ten sonra "ataylardan kalgan hu, ineylerden kal- gan hu" (babalardan kalan su, analardan kalan su) diyerek çeşitli sözler söyler ve gelinin süslerinden gümüş paralarla saçını saçar (*İnan, 1987: 492*).

Bugün, diğer rimelerde olduğu gibi fonksiyon değişikliklerine uğrayarak Islâmî şekle bürünen bu uygulama, Anadolu'nun diğer bölgelerinde ol- duğu gibi Karakeçili aşiretinde de, gelinin çalış- kanlığını, misafirlere hürmetini göstermek için uy- gulanan bir rimeldir. Uygulamaya göre, oğlan evi, akraba ve komşularına, gelinlerini suya götürecekle- rini haber verir. Onlar da "*Gelin gelmiş, çeşme- ye gidiliyormuş*" diyerek ellerine birer bardak alıp çeşme başında toplanırlar. Yeni gelin,

ne kadar hamarat, çalışkan ve yardımsever olduğunun göstergesi olarak, su dolu bakır testiyle gelen kişilerin bardaklarını sırayla doldurur. Oğlan evi de, gayretli, girişken, hamarat bir geline sahip olmanın ve bunu köy halkına göstermenin gururuyla tömbek çalarak oynayıp eğlenirler. Daha sonra herkes evine gider (Öğüt Eker, 1998: 313).

Karakeçili Aşiretinde geçerliliği olan başka bir ritüel de "**Gelinlik** etme"dir. "Gelinlik etme", gelinin, başta kayın valide ve kayın pederi olmak üzere, eşinin erkek akrabaları ile, her ne sebeple olursa olsun, konuşmamasıdır. Bu âdet, Şamanizmde 'gelinlerin, koca ailesine; hatta, kabilesine mensup olan akrabalara adıyla hitap etmeme' esasına dayanmaktadır. Gelin, yalnız yeni akrabalarının isimlerini değil, bu adlara benzeyen hiçbir kelimeyi de söyleyemez (İnan, 1987: 359-360). Eski Türk inancında, 'hem aile üyelerine saygısızlıkta bulunma hem de ruhların, gelinin yeni ailesiyle samimî olarak konuştuğunu görerek engel olma, aileye uğursuzluk getirme' düşüncesine engel olmak için **korunma ritü** olarak uygulanan bu ritüel, günümüzde yalnızca 'saygı' fonksiyonunda bulunmaktadır. Yeni gelin, saygıda kusur etmeme, büyüklere cevap vermeme gayesiyle kayın peder ve kayın validesinin yanında konuşmadığı gibi, çocuklarını sevmez; kocasına ismiyle hitap etmez; kayınbabası ile aynı sofrada yemek yemez. Karı koca birbirlerine "hatun, hanım, bey, kız" gibi isimlerle hitap ederler. Gelin, aynı odada bulunan kayın ana ve kayın babasının yanında başka birisiyle konuşurken bile o kadar sessiz konuşur ki, büyükleri, sesini duyamazlar. Onların isteklerini sessizce yerine getirir; cevap verilmesi gereken bir konu var ise, evde bulunan başka bir kişinin aracılığıyla cevap gönderir. Bu durum aylarca, senelerce sürebilir. Sonunda, bu durumdan hoşnut olmayan kayın baba "*Ben gelinime bir koyun/arsa veriyorum, artık gelinliğini boşlasın*" diyerek gelinlik etmeyi bitirmeye çalışır. Paradan çok saygı sebebiyle yapılan gelinlik etme, çoğun-

lukla böyle bir konuşmadan sonra, büyüklerin rızası alındığı için bittiği gibi, alışkanlıklarından vazgeçemeyen kişilerce ömür boyu da sürdürülebilmektedir.

Bu uygulamaların yanında, gelin arabaya binerken, geride kalan yakınları, kötü gözlerden, nazardan kurtulmak, yeni evlilere zarar vermesini önlemek için bir **kırma ritü** olan toprak testiye kırma eylemini gerçekleştirirler. Eski inanç sisteminde, kötü ruhların etkisinden, zararından kurtulma amacıyla yapılan rit, günümüzde, genç kızın, baba evine güvenerek problem çıkarmama, umudunu kesme, yeni evini benimseme gibi fonksiyon değişikliğine uğramıştır. Bu arada, arabanın arkasından testi kırılır; aynı zamanda, **temizlik ve korunma ritü** eri olan su dökme, hem nazardan kurtulmayı, hem de dökülen suyun kuruması kadar kısa sürede ziyarete gelmeyi sembolize etmektedir.

Eski Türk inanç sistemi içinde yer alan Şamanizmde, evlenme töreniyle ilgili yapılan uygulamalardan bir diğeri de '**Çök-Kalk**' merasimidir. Bu tören, gelini baba evinden alan düğün alayının oğlan evine gelirken yaptıkları hareketlerden oluşmaktadır. Bu hareket şöyle cereyan eder: Gelin kızı evinden alan oğlan evi, önde şaman, şamanın hemen arkasında kopuzcular ve davul benzeri çalgıcılar olmak üzere yürümektedir. Bu arada şaman, kopuz eşliğinde gelin ve damadın mutluluğu için koşuklar okumaktadır; koşukların asıl dörtlükleri söylenirken yürünmekte ve düğün alayı da söylenen bu besteli manzumelere iştirak etmektedirler. Nakarat kısımlarında ise, şaman, topluluğuna dönerek "çök" demekte, topluluk bu emre uymakta ve türkünün nakaratını ayakları üzerinde çömelmiş bir şekilde dinlemektedir. Nakaratın bitiminden hemen sonra, şaman süratle ayağa kalkmakta ve bu arada düğün alayına "kalk" emrini vermektedir. Bu emre, anında tepki gösteren topluluk sert bir şekilde ayağa kalkmakta, bu arada davul ve diğer çalgılar çok gürültülü

sesler çıkarmaktadır. Bu uygulamaların, yeni evlilere zararı dokunabilecek, mutluluğunu bozabilecek kötü ruhların korkutularak gelin ve damadın bulunduğu yerden uzaklaştırılması amacını taşıdığı sanılmaktadır (*Köprülü, 1981*).

Karakeçili Aşiretinde de gelin alayı, kasabanın ara sokaklarını dolaşarak, bazen durup oynayarak oğlan evine gelir. Gelin alayının direkt olarak oğlan evine götürülmemesi, Şamanist inançtaki ruhların yeni kurulan aileye vereceği zararı önlemek için yapılan ritüeldir. Normal güzergâhtan farklı bir yol izlendiğinde, ruhların oyalanarak geline ve damada zarar vermesinin önleneceği inancı yatmaktadır. Bu inanç, günümüzde şeytandan ve çevredeki kötü bakışlardan korunma olarak şekil değiştirmiştir. Dolaşma esnasında, gelin alayının önü büyük ağaç parçalarıyla ya da aracın önünde durularak kesilir. Sağdıç, yol kesenlere, daha önceden hazırlanan bozuk paraları verir. Yol kesenlere para verilmemesi, gönüllerinin alınmaması halinde, düğün gibi mutluluk ve eğlencenin yoğun olduğu bir günde, bu mutluluğu paylaşmayan kişiler tarafından beddua edilerek gelin ve damada uğursuzluk geleceğine inanılır (*Öğüt Eker, 1998: 281, 282*).

SONUÇ

Karakeçili Aşiretinde, evlenme törenlerinde uygulanan saç saçma, kocasına veya onun soyuna mensup erkeklere adları ile hitap etmeme, belirli bir süre kayın valide ve kayın pederle konuşmama gibi, aslı ruhlara saygı, korku, çekinme şeklinde Eski Türk inancına dayanan pek çok âdet, Türklerin islâmiyet'i benimsemelerinden sonra, yeni inanç sistemlerine ve hayat tarzlarına göre farklı fonksiyon ve amaçlar üstlenerek bugün de hâlâ varlığını sürdürmektedir, inanç sistemleri ve bunlara bağlı olan uygulamaların insan hayatı üzerindeki tartışılmaz etkisi, bütün dünya milletleri için söz konusudur. Tarih boyunca, farklı din

ve kültürle etkileşim içinde bulunan Türkler de, bu tarihî süreç içinde, eski inanç sistemlerini tslâmî düşünce tarzıyla birleştirerek yeni bir sentez ortaya çıkarmışlardır. Bugün, Karakeçili Aşiretinde de, günlük hayatın çeşitli safhalarında kullanılan bu ritüeller, Türklerin eski inanç sistemlerinden kaynaklanmakla beraber, Türk insanının tslâmî düşünceyle ona yüklediği yeni anlamları ifade etmektedir.

Gelenek bütünlüğü içinde, yüzyıllar öncesinden günümüze gelen bu ritüellerin, uygulama şekilleriyle amaçları arasında benzerlik bulunmaktadır. 'Ağız tadı' olarak tabir edilen ailedeki huzur ve sükûnetin korunması için, evlenme olayının her safhasında şeker ve türevlerinin kullanılıp acıya yer verilmemesi; korku unsuru olarak sesi, kuvveti ifade eden yumruk ve silâhın kullanılması; bolluk ve bereket için tahıl ürünlerinin yer alması; nazarın, kötülüklerin gitmesi için cam, tahta, çömlek vb. eşyaların kırılması gibi örnekler, bu ritlerin aslı amaçlarını yansıtmaktadır. Ritüellerin, bazen kaynaktaki fonksiyonları, bazen uygulama yöntemleri ve mekânları, aslı şekilden farklılık gösterebilir. Günümüzde fonksiyon değişikliğine uğrayarak, bolluk-bereket, aile sıcaklığı ve huzuru gibi görevler yüklenen bu uygulamalar, evlenme olayının hemen her safhasında kullanılmaktadır.

Nicelik olarak çok fazla olan ritler, aslında birkaç ortak amaca hizmet eder: Zürriyet ritleri, gelinin doğurgan olması; özellikle de yeni kurulan ailenin soy sürmesi gayesiyle erkek çocuk sahibi olması; bereket bolluk ritleri, baht zenginliği, ailenin gelirinin artması; birleştirme ritleri, insanları bir araya getirerek beraberliği paylaşma; gösterme ritleri, toplum tarafından görerek onaylanma, evliliğin geçerli kabul edilmesinin önemini; temizlik ritleri, maddî manevî temizlenmeyi amaçlama; korunma ritleri, kötü ruhlardan ve niyetlerden sakınmak için uygulanan pratiklerdir.

Yeryüzündeki her toplum, 'gelenek' diye isimlendirilen ortak kabul, düşünce ve anlayış sistemleri ile varlığını sürdürmüş; gelecekte de sürdürecektir, insan, ne kadar gelişmiş medenî bir varlık olursa olsun, dar anlamda bir grubun, geniş anlamda da bir milletin vatandaşı olma ihtiyacındadır. Toplumun temel unsuru olan insan, para, eşya, mal mülk gibi maddî tatminlerin yanında, paylaşma, dayanışma gibi insanı manevî hazzâ ulaştıran ve o toplumun üyesi olma mutluluğunu hissettiren duyguların da ihtiyacını duyar (*Günay,*

1987: 28). Toplumlar din değıştirseler de, eski dinsel inançlar, değışik ölçülerde ve biçimlerde varlıklarını sürdürmeye devam ederler, insanlığın ortak ürünü olan eski inançların kalıntıları, günümüzde bile insanların yaşamını, düşüncelerini ve davranışlarını etkilemektedir. Farklı dönem ve şartlarda ortaya çıkan ritler, farklı inanç sistemlerinden Müslümanlığa geçişte de, tslâmî kisve altında devam etmiş; yeni şekillenmelerle bugüne kadar varlığını sürdürmüş ve gelenekler yaşatıldığı müddetçe de sürdürecektir.

KAYNAKLAR

- ASLAN, Mehmet (1991), 'Osmanlı Saray Düğünlerinde Yağma Geleneği', **MM Folklor**, c. 2, y. 3, s. 10.
- ATALAY, Besim (1985), **Divanü Lugat-İt-Türk Ter-cümesi I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- BAĞ, Yaşar (1997), **Türklerde ve Çerkeslerde İslâm Öncesi KÜLTÜR DİN TANRI**, Çivi Yazıları, İstanbul.
- ÇAY, Abdulhaluk (1989), "Ertuğrul Gazi, Karakeçililer ve Söğüt Bayramı", **İÜ. Osmanlı Sempozyumu** (Söğüt-1988), Ertuğrul Gâzi'yi Anma ve Söğüt Şenliği Vakfı Yayınları: 4, Ankara.
- EBERHARD, W.; 1942, **Çin'in Şimal Komşuları**, Ankara.
- EKÎNCİKLİ, Mustafa (1998), **Türk Ortodoksları**, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- ERDENTUĞ, Nermin (1969), "Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Görenekleri ve Törenleri I.", **Antropoloji**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları 1, s. 4, s. 27-58, Ankara.
- GÜNAY, Umay (1987), "Folklor Nedir?"; **Türk Folklor Araştırmaları**, Ankara.
- GÜNAY Umay (1990), "Ritüeller ve Hıdırellez"; **Millî Kültür**, s.72.
- İNAN, Abdülkadir (1986), **Tarihte ve Bugün Şamanizm**; Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir (1987), **Makaleler ve İncelemeler**, Türk Tarih Kurumu Yayınları: VİLDizi, sayı: 5 la, Ankara
- KALAFAT, Yaşar (1998), **Kuzey Azerbaycan-Doğu Anadolu ve Kuzey Irak'ta Eski Türk Dini İz-leri**, T. C. Kültür Bakanlığı, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat (1981), **Türk Edebiyatı Târhi**, Otügen Yayınları, İstanbul.
- ÖGEL, Bahaddin (1971), **Türk Mitolojisi I, H**, Devlet Kitapları, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.
- ÖĞÜT EKER, Gülin (1998), **Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğünü**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Ankara (basılmamış).
- TEKİN, Talat (1988), **Orhon Yazıtları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TURAN, Osman (1978), **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi**, İstanbul.
- TURAN, Osman (1980), **Tarihin Akışı İçinde Din ve Medeniyet**, İstanbul.
- TURAN, Şerafettin (1994), **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- TÜMER, Günay ve KÜÇÜK, Abdurrahman (1997), **Dinler Tarihi**, ÜT. baskı, Ocak Yay. Ankara.
- WESTERMARK (1938), **On**, İstanbul.
- YILDIRIM, Dursun (1992), "Köktürk Çağında Tanrı mı Tanrılar mı Vardı?", **IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, II. cilt -Halk Edebiyatı-, Ankara.

THE EVIDENCIES OF ANCIENT TURKISH BELIEFS İN KARAKEÇİLİ TRIBE

Dr. Gülin Ögüt EKER

Hacettepe University

Department of Turkish Language and Literature

ABSTRACT

Accounted ali the time at vveddings, Turkish vvedding rituals are the striking instances of the common mutuality. Wedding, which is one of the most important events in someone's life reflects the person's respect to himself and his environment, represents beautiful, colorful and rich exanples of loving and being loved. Being divided into the groups these rituals refer to the elements of ancient Turkish beliefs. in Karakeçili tribe the vvedding rituals such as unplaiting hair, not addressing the husband and the males of the family by their names, not speaking to father- and mother-in-law for a certain period of time, respecting the spirits of the deceased are based on ancient Turkish traditions and after the adoption of islam they absorbed different functions and goals according to new belief system and life-style. it is obvious that belief systems and related practices have enormous impact on human being's life. Throughout the history the Turks that were in close interaction with different religions and cultures have established a new synthesis based on their old believes and Islamic principles.

Key Words:

Karakeçili, Ritual, Islamic Belief System,
Hair Unplaiting, Symbol

СЛЕДЫ СТАРЫХ ТЮРКСКИХ ВЕРОВАНИЙ У РОДА КАРАКЕЧИЛИ

Др. Гюлиг Огют Экер
Университет Хаджеттепе
Отделение Турецкого Языка и Литературы

РЕЗЮМЕ

Брачные ритуалы, присущие тюркскому сообществу являются наглядными примерами культурного единства. Являющийся одним из самых важных событий в жизни человека брак отражает уважение к себе и окружению, несет прекрасные примеры любви и уважения. Большинство этих ритуалов связаны с элементами старых тюркских верований. У рода Каракечили множество таких традиций, как распускание волос, табу на произношение имени мужа или мужчин семьи, не разговаривать с тестем и тещей определенное время, уважение к духам погибших, стеснение, продолжают свое существование, но при этом после принятия ислама эти традиции приобрели новые значения и функции в соответствии с новой системой верования и образа жизни. Для всех народов мира неоспоримо влияние системы религии и связанных с этим обрядов. В течении истории тюрки в процессе религиозного и культурного взаимовлияния образовали новый синтез путем соединения старой системы верований с мусульманством.

Ключевые слова:

Каракечили, ритуал, религиозная система ислама,
распускание волос, символ

